

פרוטוקול מס' 45

מישיבת ועדת הפנים ואיכות הסביבה
יום שני, כ"ז בטבת התשנ"ז (6 בינואר 1997), שעה 11:00

נכחו:

חברי הוועדה:

סאלח סריף - י"ר
חיים אורון
דוד אזולאי
רפי אלול
בני אלון
פיני בדש
זאב בוים
תמר גחינסקי
איתן כבל
אברהם פורח

מחמנים:

אריאל שרון - השר לתשתיות לאומיות
חבר הכנסת סלב אלסאנע
אחז בן ארי - יועץ משפטי, משרד התשתיות הלאומיות
מאיר בן מאיר - נציב המים ומרכז מטעם ועדת השרים את קידום ענייני הבדואים
דודיק שושני - יושב ראש המינהלה לקידום הבדואים בנגב, משרד התשתיות
איל בר-קימא - עוזר השר, משרד התשתיות הלאומיות
מירון חומש - מינהל מקרקעי ישראל
ד"ר יוסף בן דוד - המכון לחקר המדבר + מכון ירושלים לחקר ישראל
יחזקאל לביא, ישראל אזור, יהודה חזן, דניאל סלומון - משרד הפנים
בבאי אליהו - יועץ יושב ראש מינהל הביצוע, משרד הפנים
אפרת דון יחיא - לשכה משפטית, משרד הפנים
אברהם הומינר - סגן הממונה על מחוז הדרום, משרד הפנים
גלעד אלטמן - מפקד הטיירת הירוקה, משרד החקלאות
אילנה בלמקר - רופאת המחוז, לשכת הבריאות - באר שבע, משרד הבריאות
מוסא אבו סהיבאן - ראש עיריית רהט
סאלח אבו רקיק - ראש מועצת תל שבע
גלעד אבני - יושב ראש מינהל הביצוע לפינוי הבדואים בנגב
נערי אחמד, זבידאת עלי - בוסמת טבעון
אלסאנר סלמן, עובדיה עבדאלה, מג'יד אלעטאנה, חיר אלבו - עובדים סוציאליים
איברהים זבידאת - ראש מועצת בוסמת טבעון
עבד חוג'יראת - ראש מועצת ביר אלמקסור
בן דוד יוסף - חוקר בדואים
מוחמד כעביה - יועץ ראש הממשלה לבדואים בצפון
אלהייב מוחמד - מנהל מחלקת חינוך, מועצה מקומית טובא זנגרייה
עלי שבלי - ראש מועצת ערב אלשיבלי
עורכת דין דנה אלכסנדר - האגודה לזכויות האזרח
נאיף אבו עראר - מועצה מקומית ערערה בנגב
אלוף הר אבן - עמותת סיכוי, ירושלים
חסן אבו קויזר - ברית הארגונים לזכויות תושבי הישובים הלא מוכרים בנגב
אבו סירחאן קאסם, אלעסם ענאד - מועצה מקומית תל שבע
ד"ר יונס אבו רביע - באר שבע
אלסייד המדאן - רכו הוועד להגשת תוכנית אסטרטגית
נורי אלעוקבי - יושב ראש האגודה לסיוע והגנה על זכויות הבדואים
אבו צביח אברהים - רכו ארצי לענייני בדואים
אל החיי פייסל - רהט
סאלח סלימן - ראש מועצת בועדנה נוג'ידאת

יועצת משפטית: מרים פרנקל שור

מנהלת הוועדה: יפה שפירא

קצרנית: סיגל גורדון

סדר-היום: מצוקת הבדואים בנגב - הצעה לסדר היום של חבר הכנסת סלב אלסאננ.

היו"ר סאלח טריף:

אני שמח לפתוח את הישיבה בנוכחותו של השר לתשתיות לאומיות, חבר הכנסת אריאל שרון, ולדון בהצעה לסדר היום של חבר הכנסת סלב אלסאנע בנושא מצוקת הבדואים בנגב. נמצאים כאן ראשי מועצות של הישובים הבדואים וחבר הכנסת סלב אלסאנע, שמבקשים לשמוע פתרונות למצוקה הקשה שנמצא בה המגזר הבדואי. יש מצוקה אמיתית, יש בעיה של הסדר קרקעות והריסת בתים. בעיות כגון אלו דורשות פתרונות מידיים ולצורך כך צריכה הממשלה להקצות לכך תקציבים ולהכיר באנשים שחיים בישובים אלה.

השר אריאל שרון:

אני רוצה להודות ליושב ראש הוועדה על כך שהזמין אותי להופיע בפניכם, מאחר ויש כאן אורחים רבים, אני רוצה לברך את כולם. הממשלה מינתה ועדת שרים בראשותי והחליטה לקדם את האוכלוסיה הבדואית. אני רוצה לומר לכם כמי שחי שנים רבות בנגב ומכיר היטב את הבעיה, שברצוני להגיע לפתרון הוגן וצודק. אני מכיר את המצוקה, למעלה ממחצית האוכלוסיה הבדואית חיה בתנאים קשים מאוד. הבעיה היא לא רק מציאת מקום מגורים, הבעיה במרחב גדול של נושאים, זה מתחיל בנושא פיתוח תעסוקה במקום, והענין החשוב ביותר ההיבט של חיים מודרניים בעיקר בתחום הבריאות והחינוך. בכל התחומים האלה לפי דעתי צריך לטפל. כמי שמכיר את הבעיה, אינני חושב שהבעיה היא של הבדואים, הבעיה היא של מדינת ישראל. היתה לי הזכות כמי ששרת שנים רבות בצה"ל ובעיקר בהיותי אלוף פיקוד הדרום לשרת יחד עם בדואים וראיתי אותם בימים טובים ובימים קשים, ומעולם לא הבדלתי בין חייל יהודי או דרוזי לבין חיל או קצין בדואי, זו היתה גישתי תמיד. אני מאמין שאפשר לחיות ביחד. זה לא דבר פשוט, אבל אפשרי. כדי שאפשר יהיה לחיות ביחד, שני דברים צריכים לחול על כל אזרחי המדינה: 1. החוק חייב להישמר: 2. צדק חייב להעשות. אם נקפיד על שני הנושאים האלה, לפי דעתי יש בהחלט אפשרות לחיות ביחד.

כאשר הסילה עליי הממשלה את המשימה, כמי שמכיר את נושא הבדואים, כמי שרוצה לפתור באמת את בעייתם, חשבתי כי טוב יהיה אם אני אפקד על הוועדה, אבל משהוקמה הוועדה חשבתי: מי הצוות הטוב ביותר שיכול לטפל בסוגייה זו? מאחר והיה לי נסיון בזמנו עם נסיגת צה"ל מסיני ומההכרח לבנות שדה תעופה בנגב, הופקדתי אז על הנושא הזה ומיניתי צוות שהצליח להשרות אווירה של אמון ביננו לבין האוכלוסיה הבדואית. מי שעזר לי בנושא הזה, ואני רואה אותו גם כעת כיושב ראש הוועדה וכמי שיכול לעזור, זה מאיר בן מאיר. הוא מכיר את העניין ומוכר היטב לבדואים. בצוות שלו גם מיניתי אז את דודיק שושני. מעולם לא התיחסתי לענין הזה כענין מפלגתי פוליטי, אלא ראיתי בנושא הזה ענין לאומי ולכן כשבחרתי את האנשים, חשבתי כי אלה הם האנשים שיכולים לבצע את העבודה על הצד הטוב ביותר. אני אומר בצורה הכי ברורה כי בכונתי לטפל בבעיה. צריך לדעת שאי אפשר להסתפק רק ברצוני, הפעולה הזאת דורשת אמצעים רבים, לא רק מתן מגרש, אלא צריך להעמיד את הישובים שאנחנו רואים צורך בהקמתם, בנוסף למה שמתרחש בערים הקיימות. אלה פעולות שמחייבות אמצעים רחבים ורבים, פעולות שיישותרעו על מספר שנים.

אנחנו רוצים לראות זאת כמשימה של כולנו, להביא לידי כך שההמשלה תעמיד לרשות הנושא הזה את המשאבים הגדושים, כדי שהתהליך ייתקדם. אם רוצים אפשר לפתור זאת לכל רוחב הבעיה, ממגורים נאותים, תנאי חיים ועד לחינוך ברמה גבוהה. אני הצעתי זאת לממשלה וללא ספק אצדק גם לעזרת הוועדה. נגעתיו כאן בעיקר בבעיה הנגב, אבל יש בעיה גם בצפון וגם שם צריך כמובן לטפל. מי שמרכז מסעמי את העבודה הוא מאיר בן מאיר והוא יטפל בבעיה גם בדרום וגם בצפון.

סלב אלסאנע:

כבוד שר התשתיות, מר אריאל שרון, יושב ראש הוועדה, חברי הכנסת, נציגי הציבור הנוכחים. השר ציין, ובצדק, שני דברים מנחים: צדק וחוק, ולפי דעתי יש להציג אותם לפי הסדר הנכון, קודם כל שייעשה צדק ואחר כך לדרוש מהאוכלוסיה ליישם את החוק, אבל לא להעמיד אותם במצב שהחוק הופך להיות גזירה שהתושבים לא מסוגלים לעמוד בה.

במהלך 48 השנים המדינה לא אימצה מדיניות חיובית כלפי האוכלוסיה הבדואית בנגב, יש מדיניות שמורה להפלות ולא להקצות את המשאבים הדרושים בכדי לפתח את הישובים. אני רוצה לומר כי עד היום, יותר מ- 50% מהאוכלוסיה חיים בישובים ובכפרים לא מוכרים שצריך להתייחס אליהם ולעשות בדיקה דמוגרפית וגאוגרפית של נתוני השטח ולהפעיל את הישובים האלה. האוכלוסיה שחיה בישובים הלא מוכרים, חיה בתנאים גרועים ביותר, אפילו מי שתייה אין להם. אלה אנשים שרודפים אותם מכיוון שהם בונים לעצמם קורת גג או צריף ואז רודפים אותם הפקחים

כדי להרוס להם את הבנייה, ולא מדובר כאן בבניה קשה. מדובר ב- 13,000 בונים אשר כוללים 65,000 תושבים שמתגוררים במגורים ללא היתר, ומשמעות הדבר מבחינת החוק ומבחינת בתי המשפט שאנשים אלו הם עבריינים. המדיניות הממשלתית הפכה את האוכלוסייה הבדואית בנגב לפרועים, ובתי המשפט גזרים עליהם קנסות וצוי הריסה. לדעתי האחריות והנושאת באשמה היא המדיניות הממשלתית, ואני לא מדבר על הממשלה הקיימת אלא על הממשלות השונות במשך שנים רבות, שלא נתנו את דעתן לפתרון הבעיה.

אני מברך על היחמה של הקמת ועדת השרים שאתה עומד בראשה, אבל אני רוצה להזהיר מפני טעות שחזרת ונשנית בנוגע להתייחסות כלפי הבדואים כאל אנשים שאין להם דעה, אולי יש להתייחס אל הבדואים כאל ציבור פיקח, מבין, בעל דעה אשר יודע בדיוק מה הוא רוצה.

השר אריאל שרון:

אני חולק על דבריך, זו בדיוק המגמה, המגמה היא לעבוד ביחד.

מלב אלטאנע:

אני מברך על המגמה אשר מהווה שינוי ממדיניות של הממשלות הקודמות, לשלב את הבדואים ואת הנציגים שלהם, כי בסופו של דבר מי שיחיה ביישובים האלה הם הבדואים והילדים שלהם, ועל כן אנחנו רוצים להיות שותפים בעיצוב היישובים ובעיצוב העתיד שלנו. דבר נוסף שיש להתייחס אליו: כל היישובים שהוקמו לבדואים בנגב הם באותה צורה, אין מגוון. לסקטור היהודי יש אפשרות בחירה, אזרח שרוצה לגור בעיר או בעיירת פיתוח, קיבוץ, מושב וכדומה בוחר לעצמו את מקום מגוריו, ולעומת זאת אצל הבדואים כל היישובים אותו דבר ולכן כולם באותה צורה. אחי העוני גדולים מאוד וכ- 80% מהמשפחות הבדואיות חיים בקו העוני, והאבטלה גואה שם. שאלתי היא, איך ניתן לדבר על דו קיום כאשר יש לנו חברה שחיה מתחת לקו העוני וחברה שנייה עשירה. חברה של אדונים וחברה של עבדים. אלה דברים שסותרים אחד את השני ואם יש מגמה חיובית, אני מבקש שתצא מהישיבה הזאת החלטה שמדברת על הקפאת צוי ההריסה בנגב עד לגיבוש מדיניות אלטרנטיבית, זאת אומרת עד שמחליטים היכן יקומו יישובים חדשים יש להקפיד את צוי הריסת הבתים.

דבר נוסף, הוקמה ועדת היגוי לתכנון אסטרטגי ליישובים הערבים הבדואים בנגב מנציגים אקדמאיים ונציגים ערבים בנגב, בחסות עיריית רהט בתל שבע. אני מבקש כי הצוות שלך יקח בחשבון את ההצעה והתוכנית שלהם וגם את שילובם של נציגי ועדת ההיגוי בצוות המתכנן העתידי.

השר אריאל שרון:

אם רוצים לפתור דברים, יש להיזהר מאמידות חסרות שחר אשר מכניסות את העניין למצב קיצוני. אין במדינת ישראל מצב של אדונים ועבדים. יש בעיות שיש לפתור אותן, וכמי שנפגש עם רשויות לא יהודיות, אני תמיד אומר להם שאני מספל בכולם באותה צורה. בשום משרד ממשלתי שהייתי, מעולם לא עסקתי בעניינים כאלה על בסיס מפלגתי.

פייסל הודיי:

אני מברך את השר, את יושב ראש הוועדה, את חברי הכנסת וכל הנציגים שנמצאים כאן. אני נוטה להאמין שעם הקמת הוועדה יש מקום לתקווה. יש לדון בנושא חשוב מאוד שהוא יישובי הקבע. יש לקחת בחשבון שאם מקימים יישובי קבע, צריך לדאוג למקורות מחיה, דבר זה לא נעשה ולכן היישובים הבדואים נמצאים ברמה כלכלית נמוכה מאוד. אזורי תנשייה ובתי ספר לחינוך מיוחד לא קיימים בקרב האוכלוסייה הבדואית, המדיניות של הממשלה מעודדת את האוכלוסייה הבדואית לעבור על החוק כי ברגע שלא מקימים יישובי קבע, אנשים בונים ללא ברירה. לדוגמה, ברהט נמצאים 1,500 אנשים זכאים שממתינים לבניה והממשלה לא מפשירה את המגרשים, לכן אין ספק שאנשים יבנו בצורה בלתי חוקית. צריך לעשות צדק עם האוכלוסייה הבדואית ששונה מהאוכלוסייה של שנת 48. אני מבקש לדעת מדוע בוועדה שקמה אין חבר בדואי?

השר אריאל שרון:

אני מקווה שבעתיד יהיה חבר בדואי.

איתן כבל:

אדוני השר, אין הרבה שמכירים את הנושא של הבדואים כמוני, לפחות בארבע השנים האחרונות. אני מכיר את הבעיה דרך הרגליים, ודרך סיורים במקום. בתפקידי הקודם הייתי יועץ ועוזר בכיר של השר בנימין בן אליעזר, ולקחתי על עצמי את כל נושא הטיפול בבדואים. הכנתי תוכנית שהוגשה לוועדת השרים הקודמת, שלצערי מלבד שני מפגשים לא קיימה מפגש נוסף ולכן גם לא התקבלו החלטות אופרטיביות. לדעתי, ממשלות ישראל ובהם הממשלה הנוכחית צריכים לעשות שינוי של גישה, ראשית בחשיבה.

אני שמח אדוני השר, שאתה האיש שמספיל בנושא, כי אם יש מישהו שאולי מסוגל לשנות את מצב הבדואים זה השר שרון. אני לא אופטימי כאשר ממשלה מקצצת בתקציבים, אני לא רואה את הפעולה הראשונה שלה בהשקעות במגזר הבדואי.

משרד הבינוי והשיכון בראשותו של השר לשעבר, בנימין בן אליעזר, השקיע השקעות גדולות וזה עדיין היה סיפה בים. אם רוצים שיהיה שינוי, לפחות בשלב הראשון יש להשקיע עשרות מליונים.

אני מציע לך אדוני השר לראות את התוכנית שדיברה על מגוון שלם של שיטות התיישבות שמיועדות לבדואים. צריכות רק להתקבל החלטות מכיוון שדיונים נעשו בלי סוף.

איברהים זבידאת:

בוסמת טבעון מונה 7,000 נפש. בבוסמת טבעון אין חשמל, אין כבישים, אין מים, מים מביאים על חמורים. בבתי הספר בחורף קר מאוד ובקיץ חם מאוד. התנאים הם לא תנאים ובנוסף לוקחים מאיתנו 300 דונם למזבת תעשייה בקרית טבעון שרחוקה מאיתנו בערך 5 קילומטר. מינהל מקרקעי ישראל לא מספיל בבעיות שלנו, לאנשים אין מקום מגורים ולכן אני מבקש ממך אדוני השר, לצאת לשטח ולבדוק את המצב.

השר אריאל שרון:

אם נהיה בצפון נערוך ביקור אצלך, בנוסף נמין אותך, תציג את כל הבעיות, תקבל תשובות במקום וגם פתרונות.

חיים אורון:

אני רוצה לברך את השר ואת יושב ראש הוועדה על הדיון הזה. אנתנו מנסים פעם נוספת להתמודד עם בזיון שממשלות ישראל לדורותיהן אשמות בו. כתושב הנגב אני שרוי בבושה קבועה לאורך כל השנים כאשר ליחסם של ממשלות ישראל לאוכלוסייה הבדואית בנגב. אני לא מאמין שיש פתרון לנושא הזה אלא בתהליך משולב שישלב פתרון של שתי בעיות, בעית הקרקעות עם בעית ההתיישבות. היו תקופות שניסו לפתור רק את בעית ההתיישבות, היו אשליית שאפשר לפתור רק את בעית הקרקעות. מי שלא יקבל על עצמו פעולה משולבת של שתי המערכות הללו, ייתקע כל פעם מחדש, כאשר הנושא הזה מגיע למבוי סתום. אי אפשר לעשות שום פעולות פיתוח בנגב בשום תחום.

אני לא יודע כמה ישובים יהיו בסופו של דבר, אבל אני רואה את המפה ויש בה לשמחתי 12 ישובים, אך לפי דעתי יהיו הרבה יותר. יש להתקדם בשלושה מהלכים: המהלך הראשון, צריך לבצע. אני מצטט מתוך המסמך שהוגש לוועדה, סעיף בניה בלתי חוקית "זהו מצב בלתי נסבל כאשר אין לבדואי המפונה, הקשור למשפחתו ולקבוצת השארים שלו, לאן לפנות. הוא לא יעזוב את הקרקע עליה הוא יושב ולא יעבור למקום אחר ללא הסדר כולל עם בני קבוצתו (חמולה, שבט)". את זה צריך להפוך לתקנות ולשינוי חקיקה. זאת אומרת שאם אין לך פתרון מוסכם למשפחה הבדואית, אתה לא יכול לרוץ אחרי עם צווי הריסה. אם ברהס אדם בונה בית בלתי חוקי, שייהרסו לו את הבית כמו שהורסים בתל שבע, אבל אם על הפזורה מישהו נמצא בבית בלתי חוקי, צריכים ליצור מצב שבו תיווצר אפשרות של פעולה מתואמת עם המשפחות לפתרון הבעיות, ועד אז לא תהיה הריסה. לצורך זה צריך פעולה מינהלית ופעולה חוקית.

אני אומר לנציגי משרד הפנים, אתם עוד לא החתם בדואי אחד מהמקום שלו למרות שהרסו אלפי בתים, אבל אתם גרמתם לכך שהוא יגור בצריף, זה גודם מתח מיותר.

מהלך שני, צריך להקים את הקבוצות להידברות, במתכונת שפעלה במקומות אחרים, כדי להגיע לפתרונות שיקדמו את הרכבת קדימה. מהלך נוסף שבלעדיו אי אפשר לקדם את התהליך, זה התקציב. בתקציב המדינה, שאושר ביום רביעי שעבר, ישנם 57 מיליון, ועם 57 מיליון שקל יצליחו במקרה הטוב לכסות חצי מהפער שיש היום בתוך העיירות הקיימות. הפזורה גדלה משנה לשנה. לדעתי חייבים להעמיד לרשות המינהלת, אם בתקציבים ישירים ואם בהרשאות להתחייב, אפשרות להניע את המהלך הזה. אם לא יניעו את המהלך הזה אנחנו נהיה במצב גרוע.

אנחנו ממצים היום את שארית האמון של האוכלוסייה הבדואית בממשלת ישראל, ויש חלקים שכבר אין להם אמון. אם גם הפעם רק ישבו ולא ייתקדם דבר, אני לא יודע אם יהיה אמון בפעם הבאה, ואני כתושב הנגב מאוד מודאג ממה שייקרה, וכבר היו איתותים בשנתיים האחרונות.

מוחמד אלהייב:

אני מודה לשר התשתיות ולוועדת הפנים שזנה בנושא כאוב זה. אני שמח שהשר לתשתיות התמנה ליושב ראש ועדת השרים לעניני הבדואים, זה המבחן האמיתי לדמוקרטיה הישראלית, האם מדינת ישראל כמדינה דמוקרטית רוצה את הבדואים כחברת שוליים, או שאנחנו רוצים את הבדואים כחברה מבוססת עסקית כמו שאר פלגי העמים במדינת ישראל.

הבדואים אשר מונים היום 130,000 נפש, סובלים מהמשרד שאתה יושב בו. לדוגמה, מינהל מקרקעי ישראל - ישנה בעיה בחוק המכרזים לגבי האוכלוסייה הבדואית. חוק המכרזים גורם לנו המון בעיות, יש תסיסות רבות, זה כמו חבית נפץ במגזר שלנו. כל יום יש תלונות במשטרה, בעיות וטכסוכי חמולות לגבי החוק הנ"ל. ענין נוסף, בכל הרשויות שלנו אין מערכת ביוב מושלמת, אין מערכת חשמל, אין תאורה למרות ועדת מרקוביץ ולמרות ההנחיות שלך.

השר אריאל שרון:

אני בעצמי חתמתי על הצהרות, כולל שמותיהם ומקומותיהם של האנשים שנמצאים בבעיה.

היו"ר סאלח טריף:

אני רוצה להעיד שזו היתה הצעת חוק של עבדך הנאמן... ראשי המועצות צריכים להעביר לשר את כל הנתונים, אם לא תעבירו, הוא לא יכול לאשר.

מוחמד אלהייב:

העברנו בצורה מסודרת. אני חושב ששר התשתיות צריך לקום ולומר לגבי התשתיות, הבדואים יקבלו שוויון זכויות, בפרט שאנו מונים בסך הכל 130,000 נפש.

שמעתי את המלצותיך ואתה מבקש שהחוק יישמר וצדק ייעשה. אני חושב שהבדואים שמרו על החוק.

השר אריאל שרון:

לא רק בדואים, אני אומר זאת לגבי כולם, יהודים, דרזים, בדואים, ערבים.

מוחמד אלהייב:

אתה תישא את הדגל היום ותאמר שוויון לבדואים, הרי כולם אזרחים נאמנים וטובים למדינת ישראל. אנחנו מבקשים כראשי מועצות, תשתמשו בנו לביצוע המדיניות הרצויה גם לנו וגם למדינת ישראל. אנחנו קולטים עלייה מהתפזורת ומהישובים הלא מוכרים, כפי שחצור הגלילית שכנתי קולטת עלייה מרוסיה אנחנו קולטים את הישובים הלא מוכרים ולכן אנחנו מבקשים תנו לנו את התקציבים המתאימים.

היו"ר סאלח טריף:

מכיוון ששר הפנים לא הגיע היום חמן אותו לדיון מיוחד בנושא הבדואים.

השר אריאל שרון:

אני מכיר את שר הפנים, בעיניי הוא אחד השרים שמסוגלים לפתור בעיות. ההתרשמות שלי היא שהוא בעל תנופה וכוח.

תמר גד'נטקי:

אדוני היושב ראש, אדוני השר, מחמנים נכבדים. אני מבקשת לציין שהיתה ועדת חקירה פרלמנטרית של הכנסת בנושא הבדואים אשר חקרה, בדקה, חיברה וניסחה המלצות חשובות ביותר, אלא כמו שקרה בעבר, גם ההמלצות האלה נגמו.

לפני שלוש שנים הובטח לשבט אבו גרודד שנמצא ליד רביבים, שתוך שבוע יימצא שטח קרקע שיוקם בו ישוב קבע, ישוב חקלאי, עברו כמעט שלוש שנים ולא קרה דבר. האוכלוסיה הבדואית שבעה מהבטחות ומהתחייבויות שמאחוריהן לא עומד תקציב ולא ביצוע.

כאשר עושים תוכניות לאומיות, לדוגמה תוכנית של משרד החקלאות לפיתוח החקלאות בנגב, לאורך כל התוכנית לא מצאתי היכן נכנסת האוכלוסיה הערבית הבדואית בנגב לתוך התוכנית של פיתוח החקלאות. יש כל כך הרבה תושבים מבין הערבים הבדואים בנגב שרוצים ומוכנים להיות חקלאים. איך אפשר לדבר על פיתוח תוכניות חקלאות בנגב כאשר מסרבים לאפשר זאת לאוכלוסיה שרוצה להיות חקלאית, ומכריחים אותה להכנס לתוך עיירות ולנהל אורח חיים עירוני. אני חושבת שאחד הדברים הבסיסיים החשובים, ללכת לקראת האוכלוסיה הערבית ומי שרוצה לחיות בנגב, להיות חקלאי ולהמשיך את המסורת החקלאית של המשפחה או של השבט, צריך ללכת לקראתו ולאפשר לו זאת.

לענין הביוב. לא קורה במדינת ישראל, זולת הישובים הבדואים, תכנון ואיכלוס של ישוב בלי תשתיות של ביוב, של כבישים, בתי ספר וכו'. היום בונים בתים בישובים שהם ישובים מוכרים ולישובים האלה אין חיבורים לביוב. אני לא מבינה את ההפלייה הבסיסית הזאת. אם מאשרים ישוב חייבים לאשר לו את כל התשתיות.

נושא נוסף שאני מבקשת לדבר עליו זה נושא החינוך. נכון שענין החינוך לא שייך לשר התשתיות, אבל יש לפעמים בעיות של קרקע בכדי שיקומו בישוב גן ילדים, בתי ספר, מרפאות וכו'. צריך לקבוע כלל שבכל ישוב שאין בו את השרותים הבסיסיים, מינהל מקרקעי ישראל יחד עם כל הגורמים האחרים יפתרו את הבעיה מיידית.

הנושא האחרון, עניין הקפאת צוי ההריסה. אני לא רוצה לחזור על כל הטיעונים אבל אני רוצה לומר, במדינת ישראל יש זכות לאדם לגור בבית, ואם אין בית אז בצריף, אבל לא יכול להיות שבמדינת ישראל יצא חוק שמותר להרוס בית למשפחה שאין לה לאן ללכת. דבר זה חייב להשתנות.

מוסא אבו סהיבאן:

ברצוני לומר שהבעיה הדחופה ביותר היא בעית הריסת הבתים, אם לא נפתור בעיה זו לא עשינו דבר. בעית הבדואים הפסיקה להיות בעית הבדואים, היא הפכה להיות בעית היהודים בנגב.

רפי אלול:

מאחר ואני מכיר את השר אריאל שרון גם כראש מועצה, אני זוכר את הפתרונות שלו ואני אומר בצורה הברורה ביותר כי הדברים כאן חפים משיקולים פוליטיים. אני בטוח שהפתרונות שתציע ועדת השרים בראשותך לא כל כך רחוקים מהפתרונות שהציעו הוועדות הקודמות. התוכנית טובה, אך קשה להאמין שאפשר ליישם אותה כי אין תקציב לכך, אבל יש דברים פשוטים שאפשר לפתור בנקל, כמו מים, מבני חינוך. אני מציע שהוועדה בראשותך תקבל את ההחלטות שהחליטו ועדות קודמות, ישנם חלקים שאני בטוח שהם מקובלים עליכם מדאש ואפשר ליישם אותם. אמד קודם חברי, חבר הכנסת חיים אורון, שהבדואים הגיעו לקצה האמון שלהם כלפינו, ולכן אני אומר טוב שנבצע דברים בשטח, דברים שאין עליהם ויכוח, פעולות שאפשר ליישם, והם מחזירים לאנשים הללו את הכבוד.

אני מבקש להזמין לישיבות המינהלה לקידום הבדואים את ראשי הישובים כדי לשמוע את דעתם, אני מניח שאם הם יהיו שותפים למהלך עבודת הוועדה, יהיה להם קל יותר לקבל את ההחלטות.

השר אריאל שרון:

יהיה שיתוף מלא.

סאלח אבו רקיק:

אני בטוח שפתרון בעית הבדואים לא נמצא כאן היום, אנתנו לא יכולים לפתור את מצוקת הבדואים בשנתיים או שלוש, אבל אנחנו מבקשים חד משמעית שתיפסק ההריסה ויתחיל משא ומתן עם המשרד לתשתיות לאומיות על תכנון הסדר הקבע הסופי במגזר הבדואי. יש לנו תוכניות, תבר הכנסת סלב אלסאנע הגיש לך אותם ואני מבקש שתקיים צוות עבודה משותף עם המשרד שלך ועם המגזר הבדואי על מנת לפתור את הבעיות בצורה רצינית והוגנת. אנחנו חיים ביחד, אבל אפשר לחיות ביחד בצורה מכובדת יותר ולא עם הרגשה שאנחנו אזרחים מסוג ב'. כמו כן, שלחתי לך מכתב בענין מפגש עבודה משותף ולא קיבלתי מענה.

השר אריאל שרון:

יש אנשים שסבורים כי אני יכול ומסוגל לפתור את כל הבעיות. אני מצדף במאות בקשות למפגשים ואני לא מצליח להגיע לכולם, זה לוקח קצת זמן, אני בפיגור רציני בענין למרות שאני יוצא מהבית בחשיכה וחוזר בחצות.

סאלח אבו רקיק:

אני מאמין לדברך מה מעיד על כך שכולם מצפים ממך. שאלה נוספת, מה היו הקצאות הכספים שלכם בשנת 97 לישובים הבדואים בדרום?

חסן אבו קוידר:

אני מברך את יושב ראש הוועדה שיזם את הדיון הזה, זהו דיון חשוב מאוד. בודאי שלא נצליח לפתור את כל הבעיות אבל עצם העלאת הנושא, זהו צעד חשוב.

ברית הארגונים לזכויות תושבי הישובים הלא מוכרים בנגב מורכבת מארגונים לזכויות אדם וארגונים בדואים שלקחו על עצמם לפעול למען השגת שוויון זכויות לישובים הבדואים. אני לא רוצה לחזור על בעיות הרקע של האוכלוסיה הבדואית אלא אני רוצה להציג את הפתרון. היסוד הראשון בפתרון הוא לכבד את זכותם של הבדואים כבני אדם והיסוד השני, צריך לכבד אותם ולהתבסס על העובדה שהאזרחים שווים במדינתם.

הפתרון צריך להתבסס על ארבעה עקרונות:

- מתן שרותים. היום חיים בישובים הלא מוכרים כ- 60,000 תושבים שלא מקבלים את השרותים הבסיסיים ביותר כמו מים, ביוב, תשתיות, כבישים וכו'. הם חיים בתנאים בלתי אנושיים.
  - שיתוף פעולה בין האוכלוסיה הבדואית לבין הממסד. שיתוף פעולה ולא השתתפות, יש הבדל בין שיתוף שמשתיים אותם בצורה אקטיבית לבין השתתפות כאשר אתה מספר על התוכנית. בכל התוכניות עד היום לא נלקח בחשבון הרצון של האוכלוסיה הערבית הבדואית.
  - גיוון התיישבותי. מאז קום המדינה ועד היום המדינה מתכננת לבדואים את צורת ההתיישבות ואני חושב שצריך לשנות את התפיסה הזו.
  - הקפאת צוי ההריסה. האוכלוסיה הבדואית טובלת מבעית הריסת הבתים. היום יש מעל עשרת אלפים בתי אב שמצוים להרוס להם את הבית ויש מעל אלפיים צוי הריסה. אני חושב שברגע שהורסים למישהו את הבית, הורסים לו את הכבוד. אני רואה חשבון, את ביתי עומדים להרוס. אני חושב שאני אזרח נאמן למדינה, ממלא את חובתיי, אך תארו לעצמכם שאזרח צריך ללכת לעבודה, למשרד ואין לו חשמל בבית בכדי לגהץ את בגדיו, אין מים, מצב זה בלתי נסבל.
- לסיכום, יש לבנות צעדים בוני אמון והראשון שבהם, הקפאת צוי הריסה. שנית, שיתוף פעולה עם האוכלוסיה הבדואית ושלישית אני מבקש שוועדת הפנים לא תסתפק בדיון הזה, אלא תקבע מדי חצי שנה דיון נוסף.

יוסף בן דוד:

אני מייצג כאן את האקדמיה, אבל אם אני אשמע יותר כבדואי, סילחו לי. אני אקצר כי בעצם נאמר כאן הכל. העובדה הבסיסית היא שאם תל שבע מייצגת את תחילת הפתרון אז עד היום לא נפתרו מצוקות הבדואים. הבדואים לא צריכים ועדות חקירה, יש מספר דברים שאפשר לעשות אותם, ומהר. אל תלכו ליעדים גדולים, לכו ליעדים קטנים, קרובים וקטנים, שאפשר יהיה לעודד אמון באנשים. בנגב יש תהליך של ניקור מעמיק ואנחנו אנשי האקדמיה יכולים לסייע. אני יודע שברגע שקמה המינהלה לקידום הבדואים בנגב, יכלו להסתמך על העבודה שלנו, אנחנו מסוגלים לסייע ברמת שונות, בנתונים, בעובדות, במחקרים, בהמלצות ובמסקנות. אם תבקשו מאיתנו את הסייע, תקבלו את המידב, ויש לנו מה לתת.

בשלב ראשון יש לעודד אמון, לפתור את בעית הקרקעות ולהתחיל בדינמיקה של פתרונות. יש לנו נייר שהכנו לקראת הדיון הזה ואני אמסור זאת לשר.

סולטאן אלהייב:

אני מבקש להציג את הבעיה כנציג הישוב בית זריר, ישוב שמונה יותר מ- 7,000 תושבים. אנחנו ביקשנו להתנתק מהמועצה האזורית עמק יזרעאל וכתוצאה מלחץ ופנייה לבית דין גבוה לצדק, החליט שר הפנים הקודם, חבר הכנסת חיים רמון על הקמת מועצה מקומית. היו נציגים שונים של משרד הפנים שביקשו לקבל את התפקיד של ראש המועצה בזריר. השר החליט לשאול את התושבים, ערך מישאל עם ו- 82% מתוך התושבים ביקשו ראש מועצה מתוך הישוב שיינהל את המקום, ולכן ביקשו מקצין צה"ל בדרגת סגן אלוף מתוך הישוב בית זריר שיימלא את התפקיד. אך לצערי הרב בזמן המהלך הזה היה שינוי בשלטון והתהליך של הקמת המועצה עוכב. יש עתירה לבית דין גבוה לצדק נגד השר הנוכחי על מנת שיימנה את הנציג שלנו. אני מבקש מהשר לקדם את ענייננו.

נורי אלעוקבי:

אנחנו אזרחי מדינת ישראל ואנחנו רוצים לשמור על החוק, אבל היכן הצדק כאשר ארבעים אלף יהודים דרומה מקריית גת ועד אילת מתגוררים ביותר ממאה ישובים, מעבדים מליון מאתיים שישים אלף דונם ומקצים להם שלוש מאות מליון קוב מים. היינו רוצים את חלקנו, להכיר בזכויות הבדואים גם בכפרים חקלאיים וגם בכפרים כפריים. הדברים שאמר חבר הכנסת חיים אודון מקובלים עלינו, להפסיק את הריסת הבתים ולבדוק את הנושא.

הי"ר סאלח טריף:

אני מבקש מיחזקאל לביא, נציג משרד הפנים, להסביר. אני מצטער ששר הפנים לא הגיע, אני מכבד אותו ואת היכולת שלו לסייע לבדואים, ואנחנו צריכים לקיים ישיבה נוספת עימו בענין. מכיוון שיש כאן פורום רחב, נשאלת שאלה קשה, יש בעיה של מגורים וכאשר אין תוכניות מיתאר ואין תוכניות מאושרות, מה אנשים אמורים לעשות? כל אדם שהורסים לו את ביתו הופך להיות אויב של המדינה. אנחנו חייבים להיות מודעים למה שאנו הורסים במו ידינו. בואו נלמד לקח מהעבר, ממה שקרה עם הישובים הערבים (ועדת חקוביץ), לא היו תוכניות מיתאר ומשרד הפנים עם השנים לא טרח לעשות זאת, זה קורה עכשיו גם עם הבדואים. אני מבקש ממך להשיב לנו בענין הריסת הבתים ואחר כך נקיים דיון מיוחד עם שר הפנים.

יחזקאל לביא:

כל הריסה שמתקיימת לפי החוק, לא נעשית מתוך שרירות לב. כפי שהשר אריאל שרון ציין, התכנסה ועדת השרים ובוועדת השרים כבר בישיבה הראשונה הוצגו דרכים שעשויות לתת פתרון לבעיה. אני חושב שכל עוד הדברים הללו לא עברו את כל שלבי התכנון ושלבי תכנון הם חייבים לעבור, זה לא דבר שבסמכותו של שר לבטל אותם, לשר הפנים אין שום סמכות לבטל את שלבי התכנון, הוא חייב להיות צמוד לחוק בנושא הזה.

עוד בתקופה שאתה יושב ראש הוועדה כיהנת כסגן שר, הבאנו לא אחת בפני מי שהיה שר בזמנך, חבר הכנסת עחי ברעם, נתונים ומגמות שבעקבותיהם אכן אושרו תקציבים למגזר הזה. נעשו תוכניות שמסרתן היתה לפתור את הבעיות. חלק מהמועצות שהוקמו הן בגליל והן במקומות אחרים, ואני לא נכנס כרגע לשאלת המינויים שהיא עמדה בדורה של משרד הפנים מאז ומתמיד, למנות בראש ובראשונה לא את האנשים שגרים בישוב אלא את האנשים המתאימים לתפקיד. אני לא נכנס להיבטים פוליטיים, אני עובד מדינה ותפקידי להיות עובד מדינה ולא עובד של מפלגה כלשהי,

אני לא עוסק בתעמולה של מפלגה כלשהי. המטרה של משרד הפנים כמדיניות מצהרת, היא להביא לכך שתושבי היישוב יוכלו לנהל את חייהם. המטרה גם במחוז הדרום וגם במחוז הצפון כאחד לפתור בעיות תכנוניות.

השר אריאל שרון:

מאיר בן מאיר הוא האיש שמרכז מטעם ועדת השרים את קידום ענייני הבדואים.

מאיר בן מאיר:

במפורש, באופן חד משמעי ומראש לפני שנקבעה הישיבה הזאת, קבענו שהבדואים יהיו שותפים לעבודת הצוות שלנו. לא אנחנו נכתיב את אורח החיים אלא נעשה זאת במשותף.

הערה שנייה, נהיה זקוקים מצד הבדואים להרבה שיתוף פעולה והרבה רצון טוב. אנחנו לא נוכל לעשות את המלאכה בלעדיהם.

הערה שלישית, אני מתייחס למה שאמר חבר הכנסת רפי אלול וגם דוקטור יוסף בן דוד, אנא תפזרו את האשלייה, לא יהיו פתרונות ולא תהיה בניית אמון בלי כסף רב. אם לא יעמדו לרשותנו תקציבים נאותים לא יעזרו דיבורים נאים, לא תעזור ועדת היגוי, לא יעזור שיתוף פעולה ולא יעזור אפילו רצון טוב מצידנו. השר אריאל שרון תובע משר האוצר להחליף לעניין כי אחרת כל הדיבורים הם דיבורי סרק.

דודיק שושני:

אני שמח על המפגש הזה, אני חושב שהוא חשוב מאוד ושהוא תורם לכולנו. זו התחלת הדרך באותה מערכת שאנחנו חייבים לבנות מערכת יחסי אמון ברורים וחדים בין הממסד ובין האוכלוסייה שאיתה אנחנו רוצים לקדם את כל נושא ההתיישבות וכל נושא העלאת רמת החיים. לא זה המקום לתת תשובות לצורות התיישבות שונות, אנחנו נשב ונדון עם כל קבוצה ונגיע לפתרון. אני בסוח שעם רצון טוב מצד שני הצדדים ועם תקציבים מתאימים נוכל להגיע ליעדים האלה. לא נוכל להתעלם מענין הסדר הקרקעות, לא מענין ההתיישבות ולא מפתרון הבעיות השוטפות הכואבות שאנחנו מכירים אותם בחיי היום יום. אני מכיר היטב את האוכלוסייה הבדואית, ובמעט הימים שנכנסו והסתובבנו בשטח, יש לי תחושה שאנחנו יכולים לבצע את המשימה במשותף, יהיו איתנו נציגים בדואים שיהיו שותפים למעשים בכל שלב ושלב.

אני מקווה שנצליח לארוח במפגש בנגב את השר ואת הצוות המזביל בנושא הזה, כדי שנוכל לקדם את הדברים בהקדם.

השר אריאל שרון:

הטיפול הפעם מחייב גישה אחרת וכך אני מתכוון לנהוג. כל הפעילות בנושא הזה תרוכז בידי באמצעות אותם האנשים שהצגתי קודם. אנחנו עומדים לקיים באחד הימים הקרובים מפגש עם שר האוצר בעניין. ברור לחלוטין שבלי העמדת משאבים מתאימים לא ניתן לפתור את הבעיה. אינני מתכוון לשמש עלי תאנה ומסך לאף אחד. ברצונה של הממשלה לספק בבעיה ברצינות, ולכן החליטה למנות אותי כמופקד על נושא זה. אני מזכין להרתם לעניין הזה ולהשקיע בזה את כל כוחי. אם יתברר לי שאין מעמידים את האמצעים הדרושים, משמע, שאין החלטה לגשת לספק בבעיה הזו. אני לא מתכוון להמשיך בדרך שהלכו בה עד היום, הגעתי למסקנה שצריך למצוא פתרון אמיתי לעניין.

אני רוצה להדגיש שמדובר בגישה רחבה, במכלול רחב של נושאים. דובר כאן בנושא קרקעות, מציאת מקורות מגורים, מים וכר', אלה אולי הדברים המידיים, אבל אני רוצה להרחיב בנושא של תעסוקה וחינוך ומתן אפשרות לחיות ברמה של המאה העשרים.

יש כאן כמה בעיות יסוד מרכזיות ויש גם דברים שאפשר להקל באופן מידי. כל הדברים האלה ייבדקו, העבודה תעשה במשותף. ועדת השרים תשמע ותשכיל מפי כל מי שהיא יכולה ללמוד ממנו. המינהלת שהוקמה תעמך במגע יום יומי עם האנשים והקבוצות השונות בכדי להגיע ביחד לפתרון. יש נושאים מרכזיים ויש נושאים משניים, בעיות קטנות שיכולות לבוא על פתרון, לא צריכות להמתין עד לפתרון הכולל של כל הבעיה, זה יהיה הקו שיינחה.

אני מבקש לומר שוב, לא מדובר בעניין פוליטי ולא בעניין מפלגתי. לא אתן לשום גורם מפלגתי להתערב בעבודתי. מדובר בגישה לאומית בנושא שמטריד את כולנו. כל נושא ענייני ייפתר וכל בעיה תבוא על פתרונה. לקחתי על עצמי נושא ובעיה מאוד קשה, לצורך זה אני צריך את תמיכתה של הממשלה בעיקר בנושא התקציבי. בימים הקרובים יהיה מפגש בין שר האוצר בין מאיד בן מאיר ובני, תוצג התוכנית באופן ברור ונתבע להעמיד את האמצעים הדרושים.

אני אשמח אם ועדת הפנים תתכנס מידי פעם ואבוא לדווח לה איך הדברים מתקדמים ומה הצלחנו לבצע. אני מודה לכם.

היו"ר סאלח טריף:

אני מבקש להודות לשר אריאל שרון, דבריו חיזקו את דבריי שאנחנו נמצאים בידיים טובות, הוא דיבר בכנות מלאה, הדברים ששמענו ממנו הם רציניים והיום אני משוכנע שהוא ייפעל בבעיה הזו מתוך הכרה שזו בעיה לאומית. כרגע לא נגיע להחלטות אך נקיים מספר ישיבות בנושא, ולישיבה הבאה נזמין את שר הפנים. אני משוכנע כי בגישה ממלכתית ובעבודה משותפת של כולנו נפתור את הבעיות. בואו נשאב עידוד מהשר הממונה ובעזרתו נקדם את העניין.

אני מודה לכולם, הישיבה נעולה.

הישיבה ננעלה בשעה 12:40.